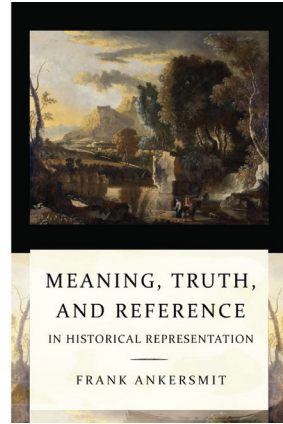

Boekbesprekingen

F.R. Ankersmit, *Meaning, Truth, and Reference in Historical Representation*, Leuven University Press, Leuven 2012; ISBN 978-90-5867-914-7; 264 pag., €32,50

Welk boek van Frank Ankersmit men ook uit de kast pakt, men zal er niet snel van zeggen dat het een gebrek aan ambitie verraadt. Met zijn laatste boek, *Meaning, Truth, and Reference in Historical Representation*, is het niet anders. Ankersmit stelt zich ten doel om de hedendaagse taal filosofie te hervormen door te tonen hoe het denken over geschiedschrijving en representatie aan deze discipline kan bijdragen. De taal filosofie verwijt hij vooral 'its failure (or stubborn resistance) to investigate the use of language in complex texts aiming at accounting for a complex reality.' En daar zit wel wat in. De analytische taal filosofie houdt zich al decennialang voornamelijk bezig met, eerlijk gezegd, nogal stompzinnige proposities: 'de kat zit op de mat', 'de appel is groen', 'de Avondster is de Morgenster'. Ankersmits missie is om te tonen hoe een goed begrip van de teksten van historici de taal filosofie naar een hoger en minder kunstmatig niveau

kan brengen – geen eenvoudige missie.

Het beginpunt van het boek is het historisme, welks weergave van geschiedschrijving Ankersmit 'basically correct' noemt. In de hoofdstukken twee tot zeven volgt een bespreking van tijd, interpretatie, representatie, verwijzing, waarheid en betekenis. Hier wordt een geschied filosofie ontvouwd die grotendeels in lijn ligt met Ankersmits eerdere werk van vóór *De Sublieme Historische Ervaring* (2007). Opnieuw neemt Ankersmit een gematigde positie in. Het geschiedverhaal verwijst niet naar het verleden, maar behoudt wel degelijk banden

met dat verleden. Op het niveau van zinnen kan er best verwezen worden naar echte feiten, maar – en dit is steeds het cruciale punt geweest in Ankersmits narrativisme – het geschiedverhaal, de representatie van het verleden als geheel, verwijst niet meer naar een voorbije tijd zoals die *eigentlich gewesen* zou zijn. De historicus presenteert een voorbije episode op een bepaalde manier, maar over de wijze van presentatie kan men niet zeggen dat die waar of onwaar is.

Dit inzicht behoort tot de meest aantrekkelijke maar ook meest bekritiseerde kanten van Ankersmits denken. Inderdaad kunnen er in de praktijk over allerlei historische figuren en gebeurtenissen verschillende boeken geschreven worden zonder dat er een duidelijke rangorde kan worden aangebracht in 'ware' en meer 'onware' representaties. Het is niet voor niets dat Pieter Geyl in zijn boek over beeldvorming van Napoleon opmerkte: 'geschiedenis is een discussie zonder eind'.¹ Ankersmit zou ongetwijfeld aanvoeren dat het debat inderdaad zonder einde is, en wel precies omdat 'het verleden' als ultiem criterium om de discussie te beslechten, ontbreekt.

Maar steeds bleef er bij historici ook onvrede over deze stelling. Als representaties het verleden op een bepaalde wijze tonen, dan

zeggen ze toch wel degelijk iets over dat verleden *zelf*? Wat heb je aan een 'masker zonder gezicht'?² Op dit punt is *Meaning, Truth, and Reference* beduidend bevredigender dan eerder werk. Ankersmit weet preciezer duidelijk te maken hoe representatie en verleden met elkaar verbonden zijn door te stellen dat een representatie een *aspect* van het verleden toont. De notie aspect is de belangrijkste innovatie van het boek: 'aspects are less than things and more than properties' (p. 106). Aspecten zijn zowel werkelijk 'kanten' van het 'echte' verleden, alsook afhankelijk van de door de beschouwer ingenomen positie: welk aspect je ziet, hangt niet af van het verleden, maar van de keuze hoe je tegen dat verleden aankijkt. Vandaar dat representaties hun grond niet in het verleden zelf vinden, maar er wel over gaan – de *missing link* van Ankersmits narrativisme is terecht.

De laatste vijf hoofdstukken lijken enigszins los te staan van het eerste deel, en Ankersmit geeft eerlijk toe dat het boek ook zonder had gekund (p. 218). De besproken thema's (*presence*, ervaring, subjectiviteit en politiek) behoren minder tot de klassieke kritisch-geschiedfilosofische canon. De hoofdstukken zijn even plezierig geschreven als de andere delen van het boek, maar ze leveren nauwelijks

een bijdrage aan het daarvoor nog zo gestroomlijnde betoog. Bovendien zijn de standpunten die Ankersmit hier inneemt voor het grootste deel bekend, en veelal in andere publicaties uitgebreider uitgewerkt.

In zijn algemeenheid valt in *Meaning, Truth, and Reference* opnieuw Ankersmits geheel eigen werkwijze op. De blijmoedige oneerbiedigheid van de zelfverzekerde filosoof wordt gecombineerd met de scrupuleuze annotatiediscipline van de degelijke historicus. Nergens deinst Ankersmit er voor terug om filosofische zwaargewichten te bombarderen tot zijn getuigen, om denkers die doorgaans als vijanden te boek staan te verenigen onder het dak van zijn betoog, of om waar nodig sneren uit te delen aan postmoderne 'theoretici'. Zelden vliegt hij daarbij uit de bocht. Eigenlijk is het alleen merkwaardig dat de notie 'aspect' niet vergeleken wordt met Husserls *Abschattungen*, die op zeker niveau toch heel vergelijkbaar lijken. Husserl wordt elders trouwens wel aangehaald, net zoals vrijwel elke grote naam uit de geschiedenis van de filosofie. Men kan haast een spel spelen met het register – welke filosoof staat er niet in? Dat Jacques Derrida, die in het boek wel een aantal malen genoemd wordt, het register niet

heeft gehaald, is daarbij eigenlijk alleen maar vermakelijk.

Meaning, Truth, and Reference is al met al een rijk boek, dat een aanmerkelijke verbetering van Ankersmits aloude narrativisme bevat. De gehanteerde schrijfstijl is aangenaam en erudiet, en geeft de indruk van zelfbewuste autoriteit, zonder dat de verteltrant aanmatigend wordt. Wel vraag ik me, gezien het filosofische gehalte, af hoeveel historici het boek helemaal zullen doorgronden. Maar misschien zijn historici niet het beoogde publiek: het doel was immers de taalfilosofie te hervormen. Hierover houd ik mijn twijfels. Ankersmits ambitie is zijn kracht, en aan de inhoud van zijn boek hoeft het niet eens te liggen. Maar of taalfilosofen zich zullen laten verleiden zich met ingewikkelde representaties bezig te gaan houden in plaats van met de simplistische standaardzinnnetjes die ze zo liefhebben? Ik denk het niet. Die kat blijft wel op die mat. En ook morgen zal de Morgenster de Avondster zijn. Lekker overzichtelijk.

Marijn Parmentier

Noten

1. P. Geyl, *Napoleon. Voor en tegen in de Franse geschiedschrijving* (Haarlem: Fibula, Van Dishoeck, 1979), 3-5.
2. Aldus beschreef Chris Lorenz

Ankersmits geschiedfilosofie in een debat uit 1984 dat ook nu nog de moeite van het lezen waard is. Ch.F.G. Lorenz, "Het masker zonder gezicht. F.R. Ankersmits filosofie van de geschiedschrijving," *Tijdschrift voor Geschiedenis* 97 (1984), 169-184; F.R. Ankersmit, "Antwoord aan Lorenz," *TVG* 97 (1984), 555-561; Ch.F.G. Lorenz, "Er bestaat geen masker zonder gezicht. Een antwoord aan F.R. Ankersmit," *TVG* 98 (1985), 56-61.

Benjamin B. Roberts, *Sex and Drugs before Rock 'n' Roll – Youth Culture and masculinity during Holland's Golden Age*, Amsterdam University Press, Amsterdam 2012; ISBN: 9789089644022; 318 pag., € 39,41

Over de jeugd 'van tegenwoordig' wordt al eeuwenlang geklaagd en precies over die jeugd gaat het in het boek *Sex and Drugs before Rock 'n' Roll – Youth Culture and Masculinity during Holland's Golden*

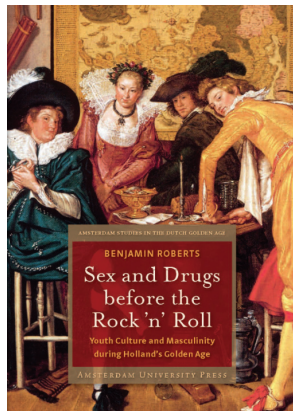
Age van journalist en historicus Benjamin Roberts. In dit boek bespreekt hij de jeugdcultuur tijdens de Gouden Eeuw in Nederland, met de nadruk op de cultuur van jongemannen in de jaren twintig en dertig van de

zeventiende eeuw in het centrum van de republiek: Holland en Amsterdam.

Met een thematische aanpak probeert Roberts de verschillende aspecten van de jongerencultuur in deze periode te belichten. In zijn proloog schetst hij de context van algemene historische ontwikkelingen in Holland en Amsterdam in de eerste helft van de zeventiende eeuw en definieert hij enkele begrippen die later in het boek terugkomen. Het eerste hoofdstuk is nog vrij algemeen; hierin wordt aandacht besteed aan de groei van Amsterdam in de jaren twintig en dertig, de geldende gebruiken rondom het huwelijk en het risicovolle gedrag dat jongeren van alle tijden lijkt te kenmerken. Vanaf het tweede hoofdstuk gaat Roberts dieper in op de jongerencultuur. Hij begint met de meest zichtbare aspecten

ervan: kleding en uiterlijke kenmerken zoals haardracht.

Door middel van fragmenten uit bronnenmateriaal weet Roberts op interessante wijze het onderwerp over te brengen. Hierdoor staan er regelmatig fragmenten in oud-Nederlands (met

Engelse vertaling) tussen de Engelse tekst. Daarnaast neemt hij veelvuldig casestudies op in de tekst, waardoor hij op geslaagde wijze aan de hand van een verhaal of een specifieke gebeurtenis – waarin met naam en toenaam iemand genoemd wordt – een onderwerp dicht bij de lezer brengt. Zo begint de proloog met een kort verslag van een treurige gebeurtenis in een decembernacht in 1629: nadat Otto Copes en twee vrienden de hele avond hadden gedronken, kwam er een stadswacht af op hun herrie en probeerde hen te kalmeren, waarop ze op hem begonnen te schieten.

Naast kleding en uiterlijke kenmerken van jongeren bespreekt Roberts een thema dat ook ouders en bestuurders van nu nog bezighoudt: drank. Waar in Nederland per 1 januari 2014 de leeftijdsgrens voor het bezitten en drinken van alcohol omhoog is gegaan van zestien naar achttien jaar, was er in de zeventiende eeuw nog amper sprake van het ontmoedigen van alcoholconsumptie bij jongeren. Bij studenten was eerder het omgekeerde het geval, omdat zij, vanaf het moment dat ze waren ingeschreven aan de universiteit, zelfs belastingvrij een behoorlijke hoeveelheid drank per jaar konden kopen. Leiden was de eerste stad waar studenten dit voorrecht hadden en andere studentensteden

volgden snel, in een poging meer studenten te trekken. Om een idee te geven van de hoeveelheden drank: in Leiden ging het in 1577 om 194 liter wijn en ongeveer 1500 liter bier per jaar. Hoewel studenten waren bevoorreed, waren er tegelijkertijd tegengeluiden te horen. Door verschillende moralisten werd, meestal zonder succes, geprobeerd het drinkpatroon van studenten aan te passen.

Geweld is het volgende thema, en ook in dit hoofdstuk wordt duidelijk dat met de jongerencultuur van de 17de eeuw vooral de *mannelijke* jongerencultuur wordt bedoeld. Zoals het onder jongemannen juist bewonderenswaardig was om veel te drinken (en tegelijkertijd helder te blijven) en bij vrouwen niet, zo werd ook getolereerd dat mannen een zekere mate van geweld gebruikten in het dagelijks leven. Bovendien werd roekeloos gedrag niet bij voorbaat afgekeurd. Natuurlijk bestonden er grenzen in geweldpleging, maar die grens lag een stuk verder dan tegenwoordig. Een incident zoals hierboven beschreven zou nu enorme ophef veroorzaken, maar deed dat toen niet. Het hebben van littekens als gevolg van een gevecht werd voor een jongeman als teken van mannelijkheid opgevat en roekeloos gedrag werd gezien als een teken van dapperheid.

De volgende hoofdstukken handelen over de heersende moraal wat betreft seksualiteit en hofmakerij, over de pogingen van moralisten om het in hun ogen grensoverschrijdende gedrag van jongeren in te perken en over het gebruik van drugs. Wanneer over drugs wordt gesproken gaat het met name over het roken van tabak (met een pijp, eventueel gecombineerd met andere kruiden), dat onder studenten in de behandelde jaren zeer populair werd.

Het laatste hoofdstuk gaat over de manier waarop jongeren zich vermaakten, de – in Roberts' termen – 'Rock 'n' Roll' van de zeventiende eeuw. Een onschuldiger manier van vermaak was het zingen van liederen uit een liedboek, hoewel er ook verscheidene liedboeken waren die door ouders minder werden gewaardeerd. Verder waren uitstapjes naar het strand of naar een park geliefde bezigheden om vrije tijd in te vullen. De jongeren waren dan verlost van het ouderlijk toezicht, waardoor deze uitjes vaak minder onschuldig verliepen en er meer gebeurde dan 'slechts' het brengen van een bezoekje aan een strand of park.

Hierbij wordt – net zoals in de rest van het boek – wel heel sterk de nadruk gelegd op de jongeren die in Amsterdam of in de buurt van Amsterdam leefden. Dat het

in het boek toch niet alleen over Holland gaat blijkt alleen uit de paar passages waarin de Universiteit van Groningen als voorbeeld wordt aangehaald en uit enkele sporadische gevallen waarin andere gebieden worden besproken. Voor het grootste gedeelte lijken helaas ook in dit boek – zoals vaker het geval is bij boeken over de Gouden Eeuw – de overige provincies te worden vergeten.

Door de vele citaten uit de overgeleverde bronnen en het gebruik van casestudies maakt Roberts het verhaal inzichtelijk en interessant. Dat hij niet alleen schrijft over de algemene jongerencultuur, maar eveneens werkt vanuit individuele gevallen draagt hier zeker aan bij. Zijn boeiende en in leesbaar Engels geschreven verhaal is daarmee een aanrader voor iedereen die geïnteresseerd is in zowel jongerencultuur als de Gouden Eeuw.

Noortje Baas